

Název mapy: Mapa vybraných prvků lokální identity Společenství obcí Čertovo břemeno

Autoři: L. Stroblová¹, R. Businský¹, T. Hrubá¹, Z. Kučera², M. Šantrůčková¹, J. Velebil¹

¹Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i.

²Univerzita Karlova v Praze – Přírodovědecká fakulta

Název projektu: Lokální identita zeleně venkovských sídel

Číslo projektu: QI112A138 (2011 – 2014, Mze/QI)

Říjen, 2012

Mapa vybraných prvků lokální identity Společenství obcí Čertovo břemeno zobrazuje tři typy krajinných prvků mapovaných v zájmovém území projektu v letech 2011–2012. První skupinu znázorněných prvků tvoří přírodní hodnoty chápané jako významné stromy a vybrané ohrožené biotopy rostlinných společenstev nebo jejich fragmenty. Přírodní hodnoty chráněné podle zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny v kategoriích památný strom, přírodní park, maloplošné zvláště chráněné území a registrovaný významný krajinný prvek (zdroj: databáze AOPK ČR, Krajský úřad Středočeského kraje, <http://geoportal.gov.cz/arcgis/services>, ORP Tábor) jsou zahrnuty do zobrazení především z důvodu názorného přehledu. Je zjevné, že území je z hlediska přírodních hodnot cenné, většina z nich nepodléhá zvláštní ochraně. Mapa předkládá jejich přehled v zájmu jejich ochrany. Do druhé skupiny zobrazených prvků patří drobné sakrální i profánní památky, u nichž byla mimo jiné zjišťována přítomnost vegetačního doprovodu. Do třetí skupiny prvků náleží zaniklé cesty v území a návrh jejich potenciální obnovy. Dále je samostatně charakterizována každá z těchto skupin prvků.

Vybrané přírodní hodnoty

Významné stromy: V území se nachází množství významných dřevin, z nichž zejména staré a vzrostlé exempláře jsou přizpůsobené místním klimatickým podmínkám. Tito jedinci mohou jako matečné rostliny poskytovat případný množitelský materiál pro další výsadby. Řada z nich je evidována jako tzv. památné stromy, jiné byly v území vybrány nově, protože až dosud unikaly pozornosti, přestože dosahují obvykle významných rozměrů a kvality. V území bylo celkem identifikováno zhruba 50 významných stromů, přičemž mnohé z nich doporučujeme chránit jako památné stromy. Seznam dřevin s jejich dendrometrickými údaji uvádí Tab. 1. Standardně byla měřena výška stromu, průměr koruny a obvod kmene v 1,3 m nad zemí. V několika případech nebylo uvažováno o návrhu na speciální ochranu jedince, a pak nejsou kompletní dendrometrické údaje uvedeny. V území se také vyskytuje středočeský endemit ostružiník český (*Rubus bohemicola*), zaznamenaný na třech lokalitách.

Botanicky cenné biotopy: Na základě zjištěného spektra rostlin a charakteru biotopu byly jednotlivé celky přiřazeny ke konkrétním potenciálním vegetačním typům. Na základě porovnání s aktuálním stavem byly identifikovány rozdíly a příčiny případné degradace ploch. Byla navržena opatření pro jejich stabilizaci a stanoveny optimální spektrum rostlin s ohledem na potenciální přirozený stav daných biocenóz. Jako významné byly shledány zejména podmáčené louky s prstnatcem májovým (*Dactylorhiza majalis*) – zde je častá též významnější diverzita vrb (rod *Salix*). Dalšími významnými společenstvy, které v mapě uvádíme již nespecifikované, jsou fragmenty kosených květnatých luk nebo zachovalé bukové porosty s výrazným zastoupením jedle bělokoré (*Abies alba*).

Pro průzkum lokalit byly využity mapové podklady Edice turistických map Klubu českých turistů v měřítku 1 : 50 000, ale též interaktivní mapy programu Google Earth (online). Všechny významné prvky byly zaměřeny pomocí GPS (souřadnicový systém WGS-84) přístrojem Garmin GPSMAP 60CSx.

Tab. 1 Seznam významných stromů

	lokality	taxon	výška (m)	šířka koruny (m)	obvod kmene (cm)
1	Businy	<i>Tilia × vulgaris</i>	20	21	490 v 1 m
2	Businy	<i>Tilia platyphyllos subsp. cordifolia</i>	22	19	380
3	Businy	<i>Tilia × vulgaris</i>	21	18	565
4	Pejšova Lhota	<i>Acer pseudoplatanus</i>	25	22	550
5	Chomoutova Lhota	<i>Quercus robur</i>	23	19,5	390
6	Chomoutova Lhota	<i>Quercus robur</i>	28	22,5	560
7	Nehonín	<i>Tilia platyphyllos subsp. cordifolia</i>	20,5	20	750
8	Nehonín	<i>Quercus robur</i>	24	24	470
9	Nehonín	<i>Fraxinus excelsior</i>	25	21	360
10	Křenovy Dvory	<i>Ulmus glabra</i>	21,5	18	295
11	Nadějkov	<i>Tilia platyphyllos subsp. cordifolia</i>	-	-	-
12	Nadějkov	<i>Fraxinus excelsior</i>	22	19	395
13	Vratišov	<i>Tilia platyphyllos subsp. cordifolia</i>	31	25	815
14	Jetřichovice	<i>Quercus robur</i>	21	21,5	495
15	Hubov	<i>Tilia cordata</i>	28	-	365
16	Hubov	<i>Tilia cordata</i>	-	-	325
17	Hubov	<i>Fagus sylvatica</i>	-	-	-
18	Hubov	<i>Picea abies</i>	38	-	375
19	Mozolov	<i>Tilia platyphyllos subsp. cordifolia</i>	29	28	450
20	Vlásenice	<i>Tilia platyphyllos subsp. cordifolia</i>	21	22	860
21	Jistebnice	<i>Acer platanoides</i>	21	27	497
22	Jistebnice	<i>Tilia cordata</i>	16	18	580
23	Jistebnice	<i>Tilia platyphyllos subsp. cordifolia</i>	28	21	545
24	Větrov	<i>Tilia cordata</i>	-	-	420
25	Kouty	<i>Tilia platyphyllos subsp. platyphyllos</i>	-	-	450
26	Plachova Lhota	<i>Tilia × vulgaris</i>	32	-	520
27	Staré Mitrovice	<i>Quercus robur</i>	26	30	505
28	Durdice	<i>Tilia cordata</i>	14	21	570
29	Sedlec (Uhřice)	<i>Quercus robur</i>	27	29	690
30	Sedlec (Uhřice)	<i>Quercus robur</i>	21,5	21	650
31	Sedlec (Uhřice)	<i>Quercus robur</i>	35	30	630
32	Sedlec (Uhřice)	<i>Quercus robur</i>	35	27	450
33	u Mitrovic (zastávka)	<i>Quercus robur</i>	-	24	655
34	Jestřebice	<i>Tilia platyphyllos subsp. cordifolia</i>	23,5	21	920
35	Drahnětice	<i>Quercus robur</i>	21,5	24	360
36	Drahnětice	<i>Quercus robur</i>	21,5	23	300
37	Drahnětice	<i>Tilia cordata</i>	20,5	19	365
38	Prčice	<i>Populus alba</i>	20	18,5	310
39	Starcova Lhota	<i>Fagus sylvatica</i>	-	-	-
40	Střeziměř	<i>Tilia platyphyllos</i>	-	-	-
41	Vrchotice	<i>Tilia platyphyllos</i>	-	-	-

Drobné památky

Drobné památky dnes patří v souvislosti s českou krajinou mezi velmi často zmiňované objekty. Je tomu tak především proto, že se jedná o její běžnou a typickou součást, která jí propůjčuje jedinečný charakter v celoevropském měřítku. Zároveň se ovšem nejedná o tzv. „velké“ památky celonárodního významu, ale často jde pouze o prosté objekty, z nichž značná část není zařazena mezi památky chráněné státem. Možná o to více však drobné památky odrážejí přístup lidí k jejich obývanému prostředí, jejich hodnoty a preference. Jsou také jedním z krajinných prvků, prostřednictvím kterých může návštěvník určitou oblast poznávat, zprostředkovávají mu její identitu. Významné postavení mají drobné památky i v krajině Čertova břemene. Na mapě je znázorněno 454 drobných památek, které byly identifikovány na základě studia map velkých měřítek, publikovaných soupisů drobných památek a terénního průzkumu. Mezi zjištěnými památkami se vyskytují jejich všechny možné typy (kapličky, kříže, boží muka apod.), přičemž skladba tohoto souboru se výrazněji neodlišuje od ostatních částí České republiky. Jednoznačně převažují památky s náboženským obsahem. Nejen mezi nimi, ale v celém souboru zjištěných památek, pak dominují v sídlech či ve volné krajině stojící kříže. Zajímavým poznatkem je zastoupení poměrně velkého počtu drobných zvoníc a zvoníček, které dotvářejí charakter některých sídel ležících zejména ve střední části zkoumané oblasti. Většina drobných památek, které se nacházejí na území Čertova břemene, má též nějaký vegetační doprovod, jenž je utvářen především stromy. Částečně se tak potvrzují výroky některých výzkumníků o tom, že mezi rozmístěním drobných památek a stromů v krajině mohou existovat významné souvislosti. Toto však v našem případě nelze považovat za pravidlo. U třetiny drobných památek totiž naopak nebyl identifikován žádný vegetační doprovod (takto byly klasifikovány památky obklopené zpevněným povrchem nebo evidentně neudržovaným trávníkem, např. v silničních příkopech).

Sledovali jsme následující údaje o drobných památkách, které jsou zaznamenány v databázi: typ památky (kříž – 269, kaple – 87, zvonice – 43, pomník – 23, Boží muka – 16, socha – 12, mezník/rozcestník – 2, kašna – 1, studánka – 1), umístění památky (sídlo – 275, krajina – 155, samota – 24), ochrana památky podle zákona č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči (ne – 415, ano – 39) a dále jsme se věnovali vegetačnímu doprovodu drobných památek. Při sledování vegetačního doprovodu jsme nejprve zjišťovali základní informaci, zda je drobná památka doprovázena vegetací (322) či nikoliv (132). Je-li památka doprovázena vegetací, je v databázi zaznamenáno, zda se jedná o strom, keř nebo byliny, případně jejich kombinace. U stromů a keřů byl zaznamenán i počet jedinců. Pouze jeden strom u kaple v Jistebnici je chráněn jako památný strom podle zákona č. 114/1992 Sb., ostatní doprovodná vegetace drobných památek je chráněna ve stejném režimu jako jiné dřeviny rostoucí mimo les.

Zaniklé cesty

Jedním ze základních fenoménů krajiny a její identity je cestní síť, zajišťující propojení významných center v území, vytvářející krajinné linie a osy, které bývají podpořeny doprovodnou vegetací, např. v podobě stromořadí. Cesty v krajině nehrají pouze roli při zajištění komunikace mezi jednotlivými místy a tudíž prostupnost krajiny, cesty též hrají zásadní roli při utváření charakteru krajiny, krajinného obrazu. Cesty obohacené doprovodnou vegetací zvyšují biodiverzitu krajiny, výrazným způsobem ohraničují pozemky a v neposlední řadě mají význam v protierozní ochraně půdy a vodním hospodářství. Staré cesty nám podávají jedinečnou informaci o historických tazích krajinou a o způsobu historického využití krajiny a o její samotné podobě.

Mapa zobrazuje trasování vybraných, významnějších cest, které v průběhu 19. a 20. století v krajině Čertova břemene zanikly. Tyto cesty byly zakresleny na základě studia

historických map: mapy 1. vojenského mapování (1764-1768; 1780-1783), 2. vojenského mapování (1836-1852), císařských otisků stabilního katastru (1837-1843) a 3. vojenského mapování (1877-1880). Přítomnost vytipovaných cest v dnešní krajině byla sledována na aktuálních Základních mapách ČR v měřítku 1: 10 000, na aktuálním ortofoto leteckém snímku a výběrovým terénním ověřením. Databáze vrstvy se zaniklými cestami dále obsahuje informace o časovém rozmezí, ve kterém jednotlivé cesty zanikly, resp. jejich přítomnost nebo absenci na jednotlivých sledovaných historických mapách.

Všechny na mapě vyznačené cesty by byly dnes zařaditelné do kategorie účelových cest, tedy polních, či lesních cest. V historii tedy nešlo o ty nejvýznamnější spojnice v území (protože ty v krajině do dnešní doby přetrvaly), ale o drobnou cestní síť stezek a pěšin v minulosti využívaných zejména pro pěší pohyb a obsluhu přiléhajících pozemků. Dnes by tyto cesty v případě jejich obnovy měly sloužit obdobnému extenzivnímu účelu jako v minulosti – jako turistické trasy pro pěší, cyklisty, jezdecké turistické trasy či v zimě lyžařské tratě. Tedy jako komunikace s nezpevněným povrchem a ve vybraných případech osazené doprovodnou vegetací listnatých dřevin (ovocných i neovocných druhů).

Cílem zpracování této problematiky ve formě mapy bylo postihnout ochuzení dnešní krajiny o drobnou cestní síť, identifikovat místa s největší mírou likvidace cest a ztráty prostupnosti území a výběrově navrhnout obnovu v dnešní krajině chybějících spojnic. Realizací vybraných cest může dojít k posílení lehké turistiky v území.

Grafické zpracování specializované mapy s odborným obsahem proběhlo v prostředí GIS software Arc View 10. Cílem zpracování mapy je identifikace a lokalizace vybraných prvků lokální identity regionu a jejich ochrana, resp. obnova. Mapa je výstupem dílčího cíle projektu V001 aktivity A1101B, dílčího cíle V003 aktivity A1106 a dílčího cíle V004 aktivity A1108.